
РАЗРАБОТВАНЕ НА УЧЕБНИ МАТЕРИАЛИ НА ДВА ЕЗИКА - ПРЕДПОСТАВКА ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ЗА ДВОЙНИ СТЕПЕНИ

Мирена Тодорова, Анна Джалева-Чонкова
mirena_todorova@abv.bg, adzhalevachonkova@abv.bg

**ВТУ „Тодор Каблешков”, гр. София 1574, ул. „Гео Милев” 158,
БЪЛГАРИЯ**

***Ключови думи:** преподаване на два езика, електронно и дистанционно обучение, мултимедийни презентации, двойна степен, интернационализиране на висшето образование*

***Резюме:** В доклада се анализират възможностите на ВТУ „Тодор Каблешков” за прилагане на съществуващия в чужбина и България опит в обучението на чужди езици съвместно с други университети и специално за реализирането на магистърската програма по Товарен железопътен транспорт и логистика, разработена по проекта „RIFLE”. Посочва се, че предварително условие за това е подготовката на мултимедийни учебни материали на английски език, както и тяхното имплементиране в създадената платформа за дистанционно обучение. Двуетиковите презентации могат да бъдат тествани в преподаването на специализирани дисциплини, които се изучават от чуждестранни студенти, включително по програма Еразъм+, както и при провеждане на курсове, семинари и други форми на продължаващо обучение с участието от университета. Създаването на банка от най-разпространените термини в областта на мениджмънта в транспорта и логистиката ще бъде полезна за всички заинтересувани студенти и специалисти.*

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години нараства броят на университетските програми, в които обучението се провежда на чужд език или смесено на два езика, единият от които най-често е английски. За разлика от САЩ, където това е обективна необходимост поради наличието на компактни разноезични групи, в Европа такава ситуация съществува в малко региони, предимно гранични, и/или ако има повече от един официален език. В ЕС появяването на програми, преподавани изцяло /предимно магистърски/ или частично на чужд език /през първата или през последната година на бакалавърското обучение/, е свързано с разширяването на междуакадемичната интеграция и интернационализацията на пазара на труда.

Макар и по-слабо, тази тенденция се проявява и в България, където има обучение не само на английски, но и на немски и френски език. Приемането на входящи Еразъм студенти и участието в изходящи преподавателски мобилности постави предизвикателства и пред академичния състав на ВТУ „Тодор Каблешков”,

свързани с провеждането на лекции и семинари на английски език. Получена бе и покана от Университета в Нюкасъл във Великобритания за съвместно обучение по магистърската програма „Товарен железопътен транспорт и логистика”, разработена по проекта „RiFLE”*. Реализирането на тази прекрасна идея обаче бе отложено поради недостатъчния ресурс за преподаване на английски език.

ДВУЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ – ПРЕДИМСТВА И ТРУДНОСТИ

Терминът двуезиково обучение се отнася до използването на два езика в преподаването. Освен на основния/родния език, академичното съдържание се представя и на още един – най-вече на английски, като съотношението варира според приетия образователен модел.

Двуезиковото обучение е широко понятие, което зависи от много променливи: от родния език на студентите, избрания чужд език за представяне на изучаваните дисциплини и вида на програмата – бакалавърска, магистърска или за получаване двойна степен съвместно с друг университет.

В началото на XXI век за успеха на личността както в професионален, така и в социален аспект, не е достатъчно да се владее само един език. За да бъдат конкурентоспособни в глобализиращия се пазар на труда, от завършващите висше образование се изисква и съответна езикова компетентност, даваща възможност за по-широко прилагане на получените в университета знания и умения.

Трябва да се подчертае, че обучението на чужд език не може да се провежда успешно без притежаване на достатъчно високо ниво на езикови познания от участниците в учебния процес – преподаватели и обучаеми. Предпоставка за добри резултати е и създаването на необходимите учебни материали, които са сравними по съдържание с програмата на основния език. Целесъобразно е те да включват и компонент за развитие на комуникативните умения на студентите, както и периодичен мониторинг за установяване на пропуските, породени от недостатъчното разбиране на лекционния материал. Важно значение има административна подкрепа чрез стимулиране на преподавателите и включването им във форми за повишаване на тяхната квалификация.

Работата в различните сектори на индустрията и бизнеса налага общите чуждоезикови познания да бъдат допълнени с дълбоко навлизане в терминологията (и дори в професионалния жаргон). В много случаи филолозите не могат да се справят сами с превода и се нуждаят от близко сътрудничество със специалисти от съответната област. Когато речниците не предлагат решения за сложни технико-технологични понятия, професионалистите могат да открият „еквивалентите” им чрез използване на специализирани източници – учебници, книги, интернет сайтове и др. Трансферът на такива знания може да се осъществи по различни начини, но в рамките на висшето образование най-ефективният модел е двуезиковото обучение или преминаването към програми на английски език. Наред с другите предимства по такъв начин се подобряват условия за академична мобилност и се засилва интеграцията между университетите.

Има множество изследвания, които документират ефективността на двуезиковото образование. Примери могат да бъдат посочени не само от регионите и страните, където то се налага по силата на обективните дадености – Канада, САЩ, Южна Америка, Израел, Средна и Източна Азия. Добри практики съществуват и в Европа – в Белгия, Испания, Дания, Франция, Германия, скандинавските държави. В България обучение на чужди езици се предлага както в държавни университети (ТУ, СУ “Св. Климент Охридски”, УАСГ, ХТМУ, РУ “Ангел Кънчев - Русе), така и в частни висши училища (НБУ, ВУЗФ, МВБУ - Ботевград и др.). Правното основание за

сътрудничеството с чуждестранни университети се състои в това, че Законът за висше образование не поставя пречки за получаване на две дипломи. На правителствено ниво България е подписала двустранно споразумение за издаването на съвместни дипломи само с Германия.

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ДВУЕЗИКОВО ОБУЧЕНИЕ

Въвеждането на двуезиково обучение изисква значителна предварителна подготовка. Първата стъпка е да се преценят потребностите в съответния университет, след което трябва да се анализира наличието на необходимите предпоставки за ефективно преподаване на всички или част от учебните дисциплини на чужд език.

Както вече бе посочено, първостепенно условие за този тип обучение е адекватната езикова подготовка на студенти. Когато обучаемите са удостоверили със сертификат или кандидат-студентски изпит познанията си по съответния език при записването си в университета, още в първи курс учебният процес може да се провежда на английски или на друг език, като продължителността е една-две години или през целия период на следване. В редица европейски университети се прилага и противоположна схема – преподаването на специалните предмети на друг език се планира за последната година или даже за последния семестър, когато студентите са преминали през няколко езикови обучения за придобиване на изискващото се от тях ниво B2/C1.

Практиката във ВТУ „Тодор Каблешков” показва нарастващ интерес към обучение на чужд език, но той е предимно от страна на чуждестранни, а не на български кандидат-студенти. Причината е недосатъчната езикова подготовка както в средните училища, така и липсата на воля у обучаемите за постигане на по-високи нива в езиковата им компетентност.

Независимо от това, през последните години се наблюдава разширяване на преподаването на английски език – преди всичко на предмети, които се избират от входящите Еразъм студенти. Водеща роля в утвърждаването на тази тенденция има катедра „Технология, организация и управление на транспорта” и не само защото логистиката, транспортните технологии и мениджмънта са най-предпочитаните направления за мобилност. Благоприятен е също така фактът, че част от преподавателите притежават добра езикова подготовка, а други, в съответствие с потребностите и търсенето, полагат усилия за подобряване на знанията и уменията си по английски език.

По-високата „готовност” на катедрата за преподаване на отделни дисциплини на английски език се дължи и на натрупания опит от екипите, участвали в трите международни проекта по програмата „Учене през целия живот”. Освен резултатите от проекта „RiFLE” (учебен план за магистърска програма по Железопътен транспорт и логистика, наръчник на електронен носител, дигитален модел и език език за моделиране на учебен курс), при разработване на учебни материали на английски език по предмети, свързани с железопътния транспорт и логистиката, директно могат да се използват и презентациите, проектите и постерите, създадени по време на тригодишната Интензивна Еразъм програма „RailNewcastle”^{***}, включително лекциите, публикувани в престижното издание на Elsevier „Research in Transportation Economics”. От продуктите, реализирани в рамките на проекта „KNOW-IN”^{****}, най-голямо значение има разработеното електронно учебно пособие за мениджърите в автомобилния транспорт, което на езиците на участвалите страни, а българският вариант бе издаден и в книжен формат.

Анализирайки предпоставките за разширяване на двуезиковото обучение както по дисциплините, преподавани от катедра „ТОУТ”, така и общо в университета, следва да се изтъкнат възможностите за разпространение на подготвените материали

(презентации, лекции, ръководства за упражнения, примерни тестове и др.), които предоставя платформата за дистанционно обучение, разработена по проект „Развитие на електронните форми на дистанционно обучение и изграждане на "Виртуална библиотека" във ВТУ "Т. Каблешков" - гр.София”.

МЕТОДИКА ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДВУЕЗИЧНИ ПРЕЗЕНТАЦИИ

От особено значение за успеха на двуезиковите програми е те да бъдат осигурени с подходящи ресурси за по-ефективно усвояване на преподаваното съдържание. Подготовката на учебни материали изисква немалки усилия, защото не се изчерпва единствено с превода на съществуващите лекции, записки и презентации.

Опитът на преподавателите, обучавали входящи Еразъм студенти, показва, че презентациите са най-подходящата форма за представяне на учебното съдържание на чужд език. Наличието на илюстрации – диаграми, графики, чертежи, карти, снимки, кратки видео записи – повишава разбираемостта на теорията и практическите задачи.

Няма универсална методика, която да описва „технологията” за създаване на учебни материали на чужд език. За улесняване на българските студенти презентациите могат да им се дават и на двата езика, за да правят сравнения при необходимост. Също така текстът може да бъде записан на двата езика паралелно в слайдовете – чрез оформяне на две колони или половини.

Без да се подценява ролята на формата, акцентът следва да се поставя върху съдържанието на учебните материали. Това, че те са на чужд език, изправя преподавателите пред допълнителни предизвикателства. Освен наличието на основен вариант на български език, в предварителния етап е необходимо да се осигурят помощни материали, които най-често включват:

- Терминологична банка (речник) с основните понятия, използвани по съответната дисциплина.

В това отношение класификацията, разработена по проекта „RiFLE”, представлява значителна помощ, още повече че е приложен принципът на междупредметните и интердисциплинарни връзки.

- Използване на презентации от други университети или елементи от тяхното съдържание. Като пример (но не единствен) може да бъде посочена веб-базирана платформа от отворени курсове на Масачузетски технологичен институт – MIT OpenCourseWare (OCW), чието съдържание е достъпно за света на английски, а след 2002 г. и в превод на 10 езика, включително испански, португалски, китайски, френски, немски, виетнамски и украински. По лиценз на OCW Creative Commons, потребителите могат да превеждат и използват материалите при три условия: предоставяне авторството на адаптираните материали; използването им без това да е търговска дейност и отворен достъп към тях на OCW платформата. В допълнение е необходимо с декларация да се посочи MIT OpenCourseWare като основен източник.

- Мултимедиен софтуер, чрез който се визуализират теоретичните постановки и практическите примери, за да стане съдържанието по-разбираемо и по-лесно усвояемо от студентите. В този аспект подготвящите учебни материали на английски език трябва да разширяват и компютърните си умения.

При очертаването на пътя, който следва да бъде изминат от преподавателите при подготовката на учебни материали на чужд език, трябва да се изтъкне необходимостта от непрекъснато подобряване на езикова компетентност. При това става дума не само за владене на терминологията, а и за свободно общуване с аудиторията при възникване на въпроси, искане за допълнителни обяснения и оценка на резултатите от изпълнение на курсовите задачи и проекти.

Съществен етап в процеса на разработване на двуезикови учебни материали е тестването им, което може да се извърши в процеса на преподаване на чуждестранни студенти и студенти по програмата Еразъм+, по време на преподавателските мобилности в чужбина; в курсове, семинари и други форми на продължаващото обучение, организирани с участието на ВТУ; изнасяне на отделни лекции пред студенти с по-високи чуждоезикови познания и др.

Благодарение на постигнатите резултати при разработване на международни проекти (без да се омаловажават постиженията на академичния състав и от други звена) катедра „ТОУТ” разполага с най-добри стартови позиции за създаване на двуезикови учебни материали. Усилията трябва да бъдат насочени към разширяване на преподаването на английски език, с което ще се създаде стабилна основа за реализиране на магистърската програма по Товарен железопътен транспорт и логистика като самостоятелен курс или съвместно обучение с други университети с цел придобиване на двойна академична/образователна степен.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Създаването на учебни материали е основен ресурс за осигуряване на двуезиково обучение в академичните институции и първа стъпка към въвеждане на програми на чужди езици с цел по-добра реализация на младите специалисти в европейския и глобален пазар на труда. Съществуващите във ВТУ „Тодор Каблешков” предпоставки за постигане на тази цел трябва да бъдат оценени и използвани като важен елемент в процеса на интегрирането му в системата за висшето образование в ЕС и интернационализацията на обучението в света.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Тодорова М., Джалева А. и международен колектив. За мениджърите в товарния автомобилен транспорт, С., 2014, <http://www.know-in.eu/e-how.html>
- [2] Bilingual Education - Need for Bilingual Education, Benefits of Bilingualism and Theoretical Foundations of Bilingual Education, <http://education.stateuniversity.com/pages/1788/Bilingual-Education.html>
- [3] Dzhaleva-Chonkova, A. Joint Degrees: Good Practices in Bulgaria, RiFLE Project Consortium Meeting, Sofia, 21-22 March 2013, http://rifle-project.eu/tl_files/fM_k0002/documents/RiFLE_Joint_Degrees_BG_Sofia_21032013.pdf
- [4] Marinov M, Karagyozov K, Dzhaleva-Chonkova A, Todorova M. MSC Curriculum development in rail freight and logistics: A Lever to establish joint degrees. 21st International Scientific Conference“TRANSPORT 2013”, Varna, Bulgaria.
- [5] MIT OpenCourseWare (OCW), <http://ocw.mit.edu/courses/>
- [6] Research in Transportation Economics, Volume 41, Issue 1, (May 2013), Elsevier, <http://www.sciencedirect.com/science/journal/07398859/41/1>
- [7] Vázquez, Víctor Pavón, Martha Gaustad. Designing Bilingual programmes for Higher Education in Spain: Organisational, Curricular and Methodological Decisions, International CLIL Research Journal, Vol 2 (1) 2013
- [8] Werner Haas, The Pros and Cons of Bilingual Education, http://www.associatedcontent.com/pop_print.shtml?content_type=article&content_type_id=259970

*Проектът RiFLE (Разработване на учебен план по товарен железопътен транспорт и логистика) е финансиран по програмата „Учене през целия живот“/програма „Еразъм“ на Европейската комисия“ (2010-2013 г.). Координатор на проекта е Университетът в Нюкасъл (Обединено кралство), представляван от центъра NewRail. Партньори са Университетът "Ла Сапиенца", Рим (Италия), Висшето транспортно училище "Тодор Каблешков" (България) и Университетът за приложни науки в Инголизат (Германия).

**Интензивната програма по железопътен транспорт и логистика „RailNewcastle“ се провежда в Университета Нюкасъл, Великобритания през 2012-2014 г. Ръководител на проекта е д-р Марин Маринов от Изследователския център «NewRail», а партньори са 8 академични институции: Университет «Ла сапиенца» в Рим (Италия); Технически университет Дортмунд (Германия); Букурещки политехнически университет (Румъния); Университета в Гент (Белгия); Атински университет по икономика и бизнес (Гърция); Техническият университет в Лисабон (Португалия); Техническият университет «Йълдъз» (Турция); Техническият университет в Брауншвайг (Германия).

*** Проектът „KNOW-IN“ (Малки и средни предприятия за товарен автомобилен транспорт, използващи интензивно нови знания) е финансиран от ЕК в рамките на програма "Леонардо да Винчи" (2012-2013 г.). Координатор е Центърът за бизнес и иновации в Албасете, Испания, а партньорите са от Белгия, Великобритания, Италия, Норвегия.

DEVELOPMENT OF BILINGUAL TEACHING MATERIALS: A PREREQUISITE FOR JOINT DEGREE PROGRAMME IMPLEMENTATION

Mirena Todorova, Anna Dzhaleva-Chonkova
mirena_todorova@abv.bg, adzhalevachonkova@abv.bg

**Todor Kableshkov University of Transport
158 Geo Milev Street, Sofia 1574,
BULGARIA**

Key words: *bilingual teaching, e-learning and distance training, multimedia presentations, joint degrees, internationalization of higher education*

Abstract: *The paper analyzes possibilities of the Todor Kableshkov University of Transport (VTU) to apply the Bulgarian experience in bilingual teaching in cooperation with foreign universities and especially to implement the MSc curriculum in Rail Freight and Logistics developed under RIFLE project. As a precondition it is necessary to prepare multimedia teaching materials in two languages as well as inbuilt them in the university platform for distance learning. The bilingual presentations can be tested in teaching special subjects to international students, including those within Erasmus + Programme, delivering lectures, seminars and other forms of continuous training organized with participation of the VTU. The created Bank of Terminology in the field of transport management and logistics will be useful to all interested students and professionals.*